

על שליחותן של קהילות ייעודיות בזמנו חלק ג': רשמים ותבנות מביקורים בקהילות עכשוויות

מאת ראובן שליב

מציור תלמידי כתיב ח', בית הספר אדם, ירושלים

אלפי קהילות ייעודיות פזורות ברחבי העולם, ולמרות ההבדלים ביניהן, כולן מתמודדות עם אתגרים דומים. בין הקהילות שמצליחות לשמור על בריאות חברתית ואריכות שנים נמתחים קווי-דמיון באופן שבו הן פונות אל האתגרים שמציבה בפניהן רוח הזמן. במאמר השלישי והאחרון בסדרה מתאר ראובן שליב את הבעיות המשותפות ואת הדרכים להתמודד עימן, מתוך מחקרו האישי שכלל שהייה וביקור בכמה מהן

הקדמה לחלק השלישי

חלק זה מבוסס על היכרותי עם מספר קהילות ייעודיות בארץ ובחו"ל. בכמה מהן חייתי שנים אחדות. בחלקן ביקרתי, במסגרת מחקר אישי שנערך בשנים האחרונות על מאפייני קהילות כאלה, במטרה לזהות את הגורמים השומרים על חוסן לאורך זמן. ביקורי ארך ימים אחדים או שבועות. באחדות מהן יכולתי להתרשם מהתפתחות לאורך זמן ומתהליכי שינוי וצמיחה.

בין הקהילות שביקרתי בהן היו קהילות-מרפאות אנתרופוסופיות מתנועת הקמפהיל ואחרות; קהילה מתנועת ה"ברודרהוף" (קהילה דתית, נוצרית-מתחדשת ופציפיסטית); קהילות בעלות כיוון אידיאולוגי שמאלי-סוציאליסטי; קהילות אקולוגיות וקיבוצים עירוניים. ייעוד הקהילות נע בין מטרות חברתיות, תרבותיות, ריפוי וחינוך, פיתוח יחסים בין-אישיים ואקולוגיה. חלק מהקהילות האלה שיתופיות בכל מישורי החיים – כלכלה, מגורים, תרבות, חינוך וקבלת החלטות; אחרות מקיימות שותפות חלקית, או מאפשרות דרגות שונות של שותפות ואחראיות הדדית לפי בחירת החבר. התרכזתי בקהילות שקיימות מעל עשר שנים (רובן מעל עשרים), ויש בהן לפחות כמה עשרות חברים מבוגרים.

במאמר הנוכחי אתאר כמה מהתבנות והלקחים שרכשתי מביקורים אלה – בלא יומרה להציג דו"ח מחקרי מדוקדק.

תופעות שכיחות ברוב הקהילות

ברוב הקהילות שבהן ביקרתי זיהיתי קווי יסוד משותפים. להלן אמנה כמה מהם:

א. תרבות משותפת, לרוב בעלת מרכיבים ייחודיים למקום או לזרם הקהילתי שאליו הוא משתייך. למשל: הצגות במועדים מיוחדים, שירון של הקהילה, ברכות מיוחדות, התכנסויות, מפגשים וריטואלים שפותחו במקום.

ב. חשיבות לנושא האקולוגי, גם אם השליחות המרכזית אחרת.

ג. מאמץ ליצור רמה גבוהה של שיחה והידברות.

ד. שאיפה לתהליכי קבלת החלטות, המערבים מעגל רחב ככל האפשר של חברים, באופן המאפשר לגייס את הרצון הטוב שלהם לביצוע מסור של ההחלטות.

ה. השתייכות למעגל של קהילות, או לקבוצה תרבותית רחבה, בעלת אידיאולוגיה או מאפיינים רוחניים דומים (יהדות מתחדשת, אנתרופוסופיה, קהילות שיתופיות-אקולוגיות, וכדומה).

ו. הטקסים המשפחתיים (לידה, חניכה, חתונה, לוויה) הם גם טקסים קהילתיים. הקהילה מתגייסת הן מבחינה מעשית והן בתודעה וברגש. אלו הזדמנויות להעמקת הקשר הבין-אישי והעניין זה בזה.

ז. שאיפה להשפיע בערכי הקהילה על מעגלים רחבים – אם בפעילות יזומה המתבצעת מחוץ לקהילה, ואם באופן שקט יותר, באמצעות מתן דוגמה באורחות החיים, אירוח וייסוד תוכניות חינוכיות מיוחדות למתעניינים בדרכה של הקהילה.

ח. בכל הקהילות שהאריכו ימים ניתן להתרשם ממידה גבוהה למדי, ולעיתים אף גבוהה במיוחד, של מחויבות לקהילה

בזמננו, עקב ההתפתחות העצומה בתקשורת ובתעבורה, המלווים באידיאולוגיות מובילות התומכות בפתיחות, שקיפות וניידות אישית.

ניתן לתאר כך את הדילמה שבה נתונות הקהילות הייעודיות: ככל שהקהילה פתוחה יותר לעולם, השפעותיו ולחציו מתעצמים, וקשה יותר לשמור על האיכויות הייחודיות שהיא שואפת לקיים, על אורחות החיים המיוחדות שפיתחה ועל האופי המיוחד של היחסים הבין-אישיים בין החברים. עם זאת, ככל שהקהילה מסתגרת יותר, היא עלולה לאבד מיכולתה להשפיע על אנשים מבחוץ, ובסופו של דבר – להגשים את ייעודה.

"בתחילת מצב של תרבות, שואפת האנושות להיווצרות של איגודים חברתיים. בהתחלה מוקרבים האינטרסים של האינדיבידואל לטובת האינטרסים של האיגודים; ובהמשך, מובילה ההתפתחות לשחרור האינדיבידואל מהאינטרסים של האיגודים ולהתגשמות חופשית של צרכיו וכישוריו".
רודולף שטיינר

קהילת ברודרהוף, בריטניה. התצלומים למאמר באדיבות אלדד בן אליעזר

לא ייפלא איפוא שלשאלה זו נוכל למצוא טווח רחב של פתרונות בין הקהילות השונות. קהילות שמגדירות עצמן מראש כמיועדות למעטים, וכאלה הרואות את עיקר תפקידן בעצם היותן אלטרנטיבה לתרבות ההמונים – ייטו יותר לכיוון התרחקות מהשפעות החברה הרחבה; לעומתן, אלה השואפות במוצהר להשפיע באופן ישיר על מעגלים רחבים ככל האפשר – ייטו יותר לפתיחות, אף אם היא מאיימת על שמירת ערכי היסוד שלהן, וככוח מאזן יחפשו דרכים לחיזוק ולחידוש המחויבות לערכים אלה.

כאן נכנסת השאלה מיהם השותפים ליוזמות ולעבודה של אנשי הקהילה. כאשר השותפים הם חברים אחרים בקהילה או באותה תנועה-קהילתית, הקהילה נוטה יותר לצד ההסתגרות. לעומת

ולערכיה, שביעות רצון מהחברות בה, וראייה חיובית של מטרותיה העיקריות ושליחותה. בקהילות מן הסוג הזה פוגשים אך מעט את התופעות המוכרות של דאגה לעתיד, ביקורתיות יתרה, התמרמרות והתחשבנות, גם כאשר התנאים הפיסיים צנועים במיוחד.

ט. רמה כזו של מחויבות והזדהות מתחילה כבר בתהליכי ההכנה והמיון של מועמדים לקליטה – עוד לפני התיישבותם במקום, וכמובן בשלב הראשון של הצטרפותם כתושבים. ככלל, ליברליות יתרה בשלב המוקדם ומאמץ להתאים את התנאים למועמד בשלב זה – מגבירה את הסיכון למתחים ולקושי לפתור קונפליקטים בהמשך.

קהילות מגוונות, שאלות זומות

מעבר לזיהוי קווי היסוד המשותפים לקהילות ברחבי העולם, ניסיתי לבדוק כיצד מתמודדות אותן הקהילות עם שאלות בסיסיות העולות מתוך אורח-החיים המודרני. (1)

שאלה בסיסית אחת, שכל קהילה מתייחסת אליה, היא כיצד מנסות הקהילות לטפח איכויות של עניין באדם האחר ומציאת כיוון אישי מתוך הבנת צורכי הזולת או הקבוצה. ראיתי כי יש הבדלים ברמת המודעות שבה מתייחסות הקהילות לנושא זה. במעטות מהקהילות, בעיקר אלה הרואות את ייעודן כ"בית-ספר להתפתחות אישית", הניסיון נעשה באופן יותר מכוון, דרך סדנאות, תהליכי-צוות ומפגשים המיועדים לכך. בקהילות "מרפאות", מצד שני, הדבר צומח בדרך-כלל באופן טבעי מתוך ההחלטות היום-יומיות הקשורות לצורכי המטופלים. ארגון העבודה השוטף הוא "כר-אימון" מצוין להגברת הרגישות לנטיות, לרגישויות ולקשיים האישיים – ומאתגר את אנשי הצוות לקחת את אלה בחשבון כשהם נוטלים על עצמם, או מציעים זה לזה, משימות.

בכמה מהקהילות נהוג יידוע שוטף באירועים אישיים ומשפחתיים, תוך הקפדה על טיפוח כבוד הדדי והימנעות קפדנית מרכילות. כמעט כל הקהילות פיתחו מנגנונים לעזרה הדדית בשעת הצורך, אם מאורגנים ומובנים, ואם ספונטניים יותר. בחלקן, פעילות למען החולים, הקשישים או נזקקים אחרים בקהילה הן חלק קבוע מהמשימות שאנשי הקהילה מתגייסים אליהן מעבר לעבודה האישית. מישור זה הוא המקום הברור ביותר שבו מתגשם האידיאל של יוזמה למעשה אישי הנובעת מזיהוי צורכי הזולת.

גם המבנה הארגוני הטיפוסי לקהילות הייעודיות, הבנוי על השתתפות חלק גדול מהציבור בוועדות האחראיות על תחומים שונים בקהילה, מעודד היכרות עם צרכים, סגנונות ונטיות שונות של חברים אחרים. תהליכי קבלת ההחלטות האופייניים לקהילות הייעודיות, בעיקר כאשר מדובר בהחלטה באמצעות הסכמה כללית (קונצנזוס), מעודדים גם הם הבנה לעומק של הנטיות, הצרכים והיכולות השונות של חברי הקהילה, והתחשבות בהם.

איזון בין הסתגרות להיטמעות

שאלה מרכזית נוספת היא אופי היחסים בין הקהילה לחברה הרחבה. אין ספק שאתגר זה מקבל משקל מיוחד

זאת, קהילה נוטה יותר לפתיחות כשהיא פתוחה או אף מעודדת הקמת יוזמות יחד עם תושבים מהאזור שאינם חברים, כשהיא משרתת אנשים ולקוחות מחוץ לקהילה, או מקיימת קשרים אינטנסיביים עם רשויות ועם ארגונים אזרחיים. קהילה כזאת נתונה להשפעות ולחצים שעשויים להעמיד את ערכיה במבחן. יש משמעות רבה גם לשאלה עד כמה קהילה שואפת לטפח קשרי לימוד, החלפת דעות ושיתוף בניסיון עם אנשים בעלי גישות שונות מדרכה. לגבי שאלות אלו, מצאתי הבדלים גדולים בין הקהילות הייעודיות השונות שהכרתי.

השתייכותה של קהילה לתנועה או למעגל של קהילות בעלות אוריינטציה דומה. שייכות כזאת עוזרת לקהילה לספוג מידה מסוימת של השפעות, רעיונות וחיידים, ולהישאר ערה לתהליכים בחברה הרחבה – בתוך "מרחב מוגן" של קירבה רוחנית ואידיאולוגית. מנגנונים שונים של יידוע, לימוד והשפעה הדדיים, כמו כנסים, כתבי-עת ותקשורת שוטפת, מבססים אפשרות זו וממסדים אותה. כמעט כל הקהילות שפגשתי מקיימות שייכות כזו. ברובן היא מאורגנת ופעילה, ובמעטות היא מתבטאת בעיקר בתחושה פנימית של קשר, המעניקה הרגשת תמיכה וביטחון, בעוד שהמפגשים המציאותיים וזרימת התקשורת מצומצמים. סקירה ראשונית מעלה את ההשערה שהשתייכות משמעותית ופעילה עשויה להיות אחד מגורמי החוסן העיקריים של קהילה בהתמודדות עם לחצים ומשברים, הן כאלה הנובעים מתהליכים פנימיים והן כאלה הנובעים מבחוץ. הבנה זו מעוררת דאגה לגבי חלק מהקהילות בישראל, הנוטות לאופי "מתבודד".

איזון בין חופש היחיד לצורכי הקהילה אם בהקשר של הכוחות הבונים קהילה הזכרנו את "החוק החברתי היסודי" [ראו מאמר ראשון בגיליון 5 של אדם עולם], הרי שבקשר לצורך באיזון בין היחיד לחברה חשוב לשים לב לחוק נוסף שניסח רודולף שטיינר, זה המכונה "החוק הסוציולוגי". זהו חוק התפתחותי, המתאר השתנות לאורך זמן, ועל-פיו "בתחילת מצב של תרבות, שואפת האנושות להיווצרות של איגודים חברתיים. בהתחלה מוקרבים האינטרסים של האינדיבידואל לטובת האינטרסים של האיגודים; ובהמשך, מובילה ההתפתחות לשחרור האינדיבידואל מהאינטרסים של

קהילת ברודרהוף, בריטניה

האיגודים ולהתגשמות חופשית של צרכיו וכישוריו. (2) אמנם, החוק נוסח בעבור מעגל רחב (נוכל לבחון על-פיו, לדוגמה, את תולדות התנועה הציונית), אך בהקשר הנוכחי, מעניין לראות את תקפותו בהתפתחותן של קהילות בודדות או תנועות קהילתיות כדוגמת תנועת הקמפיהל. למעשה, החוק מעורר אותנו לצורך של כל קהילה, אחרי מספר שנות הקמה, לחפש איזון המתאים לאופייה המיוחד, בין הצרכים והמטרות הקהילתיים לבין הצורך הגובר של היחידים לחוות את החופש שלהם דרך ביטוי אישי לייחודם ולכישוריהם. איזון זה יש לחזור ולמצוא מחדש בהמשך התפתחות הקהילה.

ככל שהקהילה פתוחה יותר לעולם, השפעותיו ולחציו מתעצמים, וקשה יותר לשמור על האיכויות הייחודיות שהיא שואפת לקיים, על אורחות החיים המיוחדות שפיתחה ועל האופי המיוחד של היחסים הבין-אישיים בין החברים. עם זאת, ככל שהקהילה מסתגרת יותר, היא עלולה לאבד מיכולתה להשפיע על אנשים מבחוץ, ובסופו של דבר – להגשים את ייעודה

בין הקהילות שפגשתי, יש דוגמאות לקהילות שבהן השינוי המתואר מתרחש באיטיות רבה, וגם לאחר עשרות שנים של קיום קהילתי יש העדפה ברורה לצורכי הקהילה ומטרותיה. הכוח המאפשר האטה כזו בהעלאת חשיבותם של הצרכים והכישורים האינדיבידואליים מבטא רמה גבוהה במיוחד של הזדהות עם הייעוד הקהילתי. במילים אחרות: האנשים החיים בקהילה כזו לאורך זמן מוצאים בהגשמת מטרותיה סיפוק לצורכיהם כיחידים. במקרים מסוימים מדובר בקהילות המקדישות עצמן לרווחתן של אוכלוסיות נזקקות במיוחד; במקרים אחרים, בקהילות המטפחות רוח דתית מיוחדת. לרוב, מקומות כאלה מתקיימים מבחינה כלכלית מענף או מספר קטן של ענפים מרכזיים, המעסיקים חלק גדול מחברי המקום. תרבותית, אופיינית להם מסורת חזקה, עם חיידים זהירים

היחסים בין קהילה לחברה הרחבה מושפעים ממספר גורמים עיקריים, וביניהם ניתן למנות את המרחק הגיאוגרפי מריכוזי אוכלוסייה אחרת (הטווח נע בין קהילה מבודדת לקהילה עירונית), מקורות הפרנסה והאופן שבו קהילה פוגשת את "כוחות השוק", אופן קבלת עובדים חדשים ליוזמות (אנשי מקצוע או אנשים מתוך הקהילה). בתהליכים והתלבטויות אלה ניתן לראות פעמים רבות התנגשות בין ערכים שונים, הבאים מסולם הערכים הקהילתי מצד אחד, ומהסטנדרטים והקריטריונים המקובלים בחברה הרחבה מצד שני. חברי הקהילה צריכים למצוא את שביל הזהב לתמרון בין הקטבים הללו.

בקונפליקט שבין הסתגרות לפתיחות יש חשיבות רבה לשאלת

בכיוונים לא מהפכניים.

עם זאת, גם בקהילות כאלה הגשמת הכישורים האישיים אינה נושא רדום. נדרשת לא פעם יצירתיות רבה כדי למצוא "נישה" מתאימה ליחיד מסוים שבה יוכל להגשים את ייחודו. במקרים שבהם הדבר אינו מצליח, הוא יעזוב את הקהילה ויחפש כר אחר לפעילותו.

סוג אחר של פתרון לשאלה זו נמצא בקהילות שבהן, לצד השיתופיות וההפרדה בין תרומה לתמורה, יש עידוד ליזמות אישית. מקומות אלה מבוססים לרוב על מקורות פרנסה קטנים או אישיים, כך שהם משוחררים מהצורך לחפש בהתמדה אנשים למילוי תפקידים כלכליים. התרבות הפנימית שלהם מתאפיינת בחידושים, בעוד שהמסורת הקהילתית חלשה יחסית. לעיתים ניכר בקהילות אלה מתח בין השיתופיות הכלכלית לבין היזמות, מתח שצריך להתייחס אליו באופן מודע באמצעות מפגשים, חידוש הקשר עם החזון הקהילתי, וצעדים נוספים. כשתהליכים אלה אינם מצליחים, מתרחש כרסום בכוחות הקהילתיים שפוגע בסופו של דבר הן בשיתוף הכלכלי והן בפעילות התרבותית הפנימית, ולעיתים גם ביכולת הקהילה להגשים את הייעוד שלמענו קמה.

דפוס שלישי הוא של איזון עדין או פשרות זהירות בין חופש היחיד לצרכים הקהילתיים. יש קיבוצים עירוניים שבהם מתקיים שיתוף בנכסים הציבוריים ושוויון ב"תמורה" (תקציב בהתאם לצרכי המשפחה), יחד עם יזמות ובחירת מקום עבודה במידה רבה על-פי רצון החבר היחיד. איזונים דומים אפשר למצוא גם בתחום היחסים הבין-אישיים, בתנאי החיים שמשלבים מרחב פרטי ומשפחתי עם מרחבים למפגשים קבוצתיים וקהילתיים. מבחינה תרבותית יש טיפוח של פעילות קהילתית, אך גם מעורבות שוטפת בחיי התרבות של העיר ושל ארגונים שונים מחוץ לקהילה.

ישנן קהילות בעלות ייעוד חברתי או מרפא שבהן צורכי הקהילה הם הגורם המרכזי בקביעת סוג העבודה והיקפה, בתהליכים הבין-אישיים שמתקיימים בצוות ובהקשר של התפתחות מקצועית. מבחינה כלכלית, לא נשמר השוויון ויש מעין "סולם" שכן לפי כישורים, רמת אחריות ונתק – אך הפערים קטנים יותר מהמקובל בחוץ. ההחלטות בתחומים שבהם יש נגיעה אישית או משפחתית, כמו תנאי המגורים ובחירת כיוון מקצועי אישי, נתונות בלעדית בידי היחידים.

אתגרים פנימיים וחיצוניים

קיימים מספר אתגרים מרכזיים שכיחים, חלקם משותפים לכלל הקהילות וניתן לאפיינם כאתגרים התפתחותיים, ואחרים התלויים באפיונים ספציפיים של אותה קהילה.

ניתן לחלק אתגרים אלה באופן סכימטי ל"פנימיים" – הנובעים מהדינאמיקה הפנימית של התפתחות הקהילה והיחסים בתוכה, ו"חיצוניים" – כאלה הנובעים מיחסים עם גורמי חוץ החושפים את הקהילה ללחצים, פיתויים, דרישות והשפעות הבאים מהעולם. מובן שיש גם השפעות הדדיות, ובעיקר הנעה של תהליכים פנימיים כתוצאה מהשפעות חיצוניות.

בין **אתגרים הפנימיים** שכל קהילה ייעודית הרצינות מתמודדת איתם אפשר למנות את החיכוך הבין-אישי הרב בין

החברים ואת היווצרות קבוצות המהוות מוקדי-כוח (קבוצות לחץ, "קליקות" וכדומה).

בעיית החיכוך נוצרת מפני שבקהילה ייעודית פוגש החבר שוב ושוב את אותם האנשים בעבודה, בלימוד, באירוע תרבותי, בארוחה ולעיתים גם בפרוזדור חדר המגורים. מצב כזה מאפשר להכיר זה את זה באופן מלא ואמיתי, אך בהכרח יוצר גם חיכוך רב ופעמים רבות דורש מאמץ לא קטן כדי לחיות יחד לאורך זמן באופן ראוי.

ככל שעוצמת האינדיבידואליות עולה, נעשית עובדה זו מאתגרת יותר. מכאן ברור מדוע בתקופה הפוסט-מודרנית עוצמתה גבוהה במיוחד, ואנשים רבים יוותרו מראש על הניסיון לחיות בקהילה כזו בגלל החיכוך האמור. אנשי הקהילות חווים את המתח כמו כולנו, אך אינם מוותרים על ההתמודדות איתו.

הסכנה השנייה היא היווצרות קבוצות אינטרסים וקבוצות לחץ. דינאמיקה כזאת היא מהגורמים המסוכנים ביותר להוויה קהילתית, ובפרט לקהילה ייעודית שבה נדרשת – עוד יותר מאשר במקומות אחרים – היכולת להתבונן בצורכי הזולת באופן אובייקטיבי ובלא נאמנויות קבוצתיות. הדינאמיקה הנוצרת על ידי קבוצות כאלה, בפרט כאשר הן חזקות, קבועות ופועלות על-פי כללי "שמור לי ואשמור לך", עלולות לגרום לדלדול הכוחות והמוטיבציה של אנשי הקהילה עד כדי עזיבה מסיבית ואף סכנת פירוק.

לפיכך, אין להתפלא שכל קהילה נדרשת לפתח דרכי התמודדות עם נטיות אנושיות אלה. באותם מקרים שבהם הקהילה לא עבדה עם כלים מתאימים, התפתחו בתוך מספר שנים בעיות חברתיות פנימיות, והלכידות הקהילתית נחלשה. דרכי ההתמודדות עם הסכנות האמורות כוללים טיפוח מודע של הצד החברתי בקהילה: מיסוד של מפגשי משב

קבוצתיים, התבוננויות

משותפות בתהליכים, למידה ויישום של טכניקות תקשורת, עידוד דרכי התפתחות אישית ורוחנית (שימת דגש על אובייקטיביות, ביקורת עצמית, חיוביות ביחס לזולת, הפרדה בין קשרים אישיים לקבלת החלטות) ולעיתים – שיחות משב אישיות עם אנשים שזכו באמון כלל הציבור. להערכתך, במאה העשרים ואחת כמעט שלא ניתן עוד לשמור לאורך זמן על "רוח קהילה" חיובית בלא כלים מהסוג שצוינו. פעמים רבות הדבר דורש הסתייעות באנשים מחוץ לקהילה, לפחות לשלב של למידה ובנייה של הכלים האמורים.

בין **אתגרים החיצוניים** ניתן למנות את לחצי כוחות "כלכלת

של יחיד או קבוצה על תחום מסוים, לזמן מוגדר, על פי קווים מנחים שקבעה הקהילה (גישת ה"מנדטים") ככלל, "הצבעת הרוב" המוכרת היא הליך בלתי-מקובל בקהילות הייעודיות. המרכיב המשמעותי השני הוא תחושה של אחריות אישית וקבוצתית לסביבה ונכונות לפעולות לשיפור מצבה. במספר קהילות זהו נושא משני, הנובע מהייעוד המרכזי (למשל מהשקפה דתית או רוחנית היוצרת תחושה פנימית שהארץ היא מתת-אלוה או ישות חיה, ועלינו לשמור עליה). באחרות זהו אחד הייעודים הראשיים.

המרכיב השלישי המשמעותי המשותף לכל הקהילות הוא תפיסת-עולם, שיש לה השלכות ממשיות על כל היבטי החיים. זו עשויה להיות השקפה דתית, תפיסה רוחנית לא-דתית, או אידיאולוגיה חברתית-אקולוגית. בכל מקרה, מי שחי אותה באופן פעיל, מושפע ממנה גם לגבי עניינים של תזונה, רפואה, כלכלה, יחסים בין-אישיים ועוד. לא בכל מקרה מיושמות כל התובנות – כיוון שמדובר בקהילות (גם השיתופיות) המדגישות את חשיבות הרצון החופשי של היחיד. אך ללא ספק להשקפה יש השפעה מרכזית הן על הערכים והן על אורח החיים של הקהילה ושל היחידים בתוכה.

שלושת היסודות – היחסים הבין-אישיים, היחסים בין אדם לאדמה (ואף ליקום), והיחסים בין האדם לרוח – נשזרים זה בזה ומזינים זה את זה. כל מי שמתעניין באתרופוסופיה ימצא בכך המחשה חיה של השילוש האנושי, הפועל הן בחיי היחיד ("גוף, נפש, רוח") והן בחיים החברתיים.

שלושה יסודות אלה הם, אולי, האתגרים העכשוויים הבוטחים ביותר העומדים בפני האנושות, המחפשת דרך חדשה בשלושת התחומים. ניסיון האמיץ של הקהילות הייעודיות, גם אם לא חסרות בו תעיות ונסיגות, הוא לפיכך רלבנטי ביותר לאנושות בת-זמננו. ניתן לראות כי לסוג זה של קהילות יש לא רק עתיד, אלא אף שליחות מיוחדת עבור האנושות. ☪

השוק" – קודם כל בהיבט הכלכלי הישיר, אך אין לזלזל גם בהשפעות האידיאולוגיות החזקות. הרבה פעמים השפעות אלה מתחילות לחלחל לתוך הקהילה כאשר היא מוותרת על ערכיה המוצהרים ביחסיה הכלכליים עם גורמי החוץ. המצב שבו מתקיימת בתוך הקהילה שותפות או ערבות הדדית כלשהי, אך הקהילה כישות הפועלת בעולם נוהגת ככל ארגון קפיטליסטי אחר, יוצר מתח מתמיד וחושף את אנשי הקהילה באופן חריף לשאלות של "איזה חבר רווחי יותר", "איזו יוזמה משתלמת יותר", ולהתקשרויות עם גורמי חוץ על פי מידת הרווחיות הכספית של ההתקשרות. כל אלה מעוררים בהדרגה התייחסויות דומות גם לגבי המתרחש בתוך הקהילה, ונדרש מאמץ מיוחד כדי לשמור על הערכים ה"אלטרנטיביים". לעיתים, שיקולי הכדאיות הכלכלית פוגעים בפעולות הקשורות לייעודה של הקהילה, ונוצר לחץ לוותר עליהן או לדחותן לזמן לא מוגדר. הכוחות האמורים חזקים במיוחד בקהילות שעיקר פרנסתן על מפעלים יצרניים או על מתן שירותים לכלל האוכלוסייה.

לחצים מסוג אחר, השכיחים בקהילות בעלות ייעוד חברתי או מרפא, נובעים מהדרישה הגוברת לפורמליזציה, לתיעוד, לדיווח ומדידה של תוצאות על-פי סטנדרטים מקובלים. דרישות אלה עלולות, במקרים מסוימים, לעמוד בניגוד לגישה החינוכית או החברתית המיוחדת של הקהילה, שבאופן טיפוסי מדגישה איכויות בלתי מדידות.

השפעות חיצוניות המהוות אתגר לכל הקהילות הן אלה הקשורות למאפיינים הטכנולוגיים והתרבותיים של חברת ההמונים בזמננו. לדוגמה: לשימוש במכשירי התקשורת המודרנית יש השפעות מרחיקות לכת על היבטים רבים בחיי היום-יום, על האווירה ועל חיי התרבות הקהילתיים. בקהילה שביקרת, לדוגמה, הוחלט לפני שנים מעטות לצמצם את מספר המחשבים שהשתמשו בהם בעבודה למינימום ההכרחי, כי שמו לב שהעובדים במשרדים הממוחשבים נטו להמעיט במפגשי פנים אל פנים עם אנשים אחרים.

שילוש קהילתי מודרני

למרות ההבדלים, ניתן למצוא כמעט בכל הקהילות שלושה מרכיבים משמעותיים: יחסים בין-אישיים, התייחסות מיוחדת לסביבה, ותפיסת-עולם שיש לה השלכות ממשיות על כל היבטי החיים.

המרכיב הראשון, יחסים בין אישיים, בא לידי ביטוי בשלושה היבטים. הראשון – ההיבט הכלכלי. בנושא זה נע המנעד בין שיתוף בנכסים ושוויון במילוי הצרכים לבין הסתפקות במנגנוני צמצום פערים ועזרה הדדית.

ההיבט השני הוא איכויות מיוחדות של שיחה, היכרות הדדית, אחריות ומעורבות הדדית, חברות ולעיתים אף תחושה חזקה של שותפות-גורל.

ההיבט השלישי הוא אופי מיוחד של תהליכים ארגוניים כמו קבלת החלטות. ברבות מהקהילות נהוג סוג כלשהו של החלטה-בהסכמה (קונצנזוס), המאפשר גם למיעוט ואף לחבר יחיד למנוע קבלת החלטה או לעכב אותה כל זמן שאינו מרגיש שלם עם קבלתה (ביחד עם נהלים הדורשים ממנו שיקול דעת אחראי לגבי העיכוב או המניעה). בקהילות אחרות מקובלת אחריות

ראובן שליב הוא פסיכולוג ומתנדב בחינוך המרפא; ממקימי הקהילה המרפאת "טוביה" שבקיבוץ הרדוף.
shaliv@harduf.org.il

הערות ומראי מקומות

1 שאלות אלו נידונו בהרחבה בחלק הראשון של המאמר, אדם עולם, גיליון 5.
2 GA31 Gesammelte Aufsätze zur Kultur- und zeitgeschichte
הציטוט כאן מתרגומה של תומר רוזן לספרו של הארי סלמאן העולם החברתי
כאתר התקדשות, הוצאת ורדה שילה.

